

Allereerst wil ik vragen, mij uw biografische gegevens te noemen. Uw naam, uw leeftijd en waar u bent opgegroeid.

Ik heet Marianne Peiffer en ik kom uit Erpeldange bij Wiltz. Ik ben bijna 89 jaar oud.

Kunt u me ook kort uw ouders voorstellen? Wat deden ze voor werk en hoe was de gezinssituatie? Had u ook broers en zussen?

We waren met drie kinderen, ik had twee broers. Maar die zijn allebei al overleden. Mijn vader, Theo Peiffer, werkte in de leerfabriek in Wiltz. Mijn moeder was huisvrouw. Haar meisjesnaam was Hermes.

Ik was 7 jaar oud toen de Duitsers binnenvielen in 1940.

Wat herinnert u zich van die tijd?

Het Duitse leger kwam langs de hoofdweg met paardenkarren. Alle karren die ze bij zich hadden, werden getrokken door paarden. Ze hadden niet veel motorvoertuigen. Mijn vader zei plotseling dat hij geen tabak meer had. Ik zei niets, maar hij stuurde me naar de winkel om tabak te kopen. Ik wist niet hoe ik dat moest doen. De winkel lag aan de weg naar Weidingen, dus ik moest naar de "Knupp" lopen en dan de hoofdweg oversteken. Er was een plein naast de school, dat vol stond met soldaten met hun helmen en geweren. Ik was vreselijk bang om daar langs te lopen. Maar ik bereikte de winkel en de mevrouw daar vroeg me hoe mijn vader me kon sturen. Ik zei haar me niet aan te raken, omdat ik zo trilde van angst. Ik kreeg de tabak, ook al had ik geen geld bij me. We lieten het toentertijd opschrijven.. En toen moest ik weer naar huis. Die geweren maakten me zo bang dat ik huilend thuiskwam. Maar het belangrijkste was dat mijn vader zijn tabak had. Dat was het begin. Toen zeiden ze opeens dat de Duitsers van elke boer een paard in beslag hadden genomen. Sommige boeren hadden maar één paard.. Dus moesten ze de ossen aanleren en inspannen.

Wat veranderde er na die dag in uw dagelijks leven?

We kregen les van een Duitser. De lerares was ziek. Als hij in de klas kwam, moesten we opstaan en de Hitlergroet brengen. In die tijd gingen de kinderen naar de basisschool tot klas 8. De zevende en achtste klas deden niet altijd alles wat hij zei. Dan werd hij rood in het gezicht van woede, maar hij wilde niet slaan. Hoewel het toen nog toegestaan was om de leerlingen op school te kastijden. We zaten dan vooraan en lachten. Zo ging de tijd voorbij, maar het was een zware tijd voor de kleintjes. De ouderen leerden niet veel.

Hoe zat het met het voedsel? Er waren voedselbonnen.

Mijn vader had 3 kinderen en was fabrieksarbeider. In 1942, toen de mannen in Wiltz werden doodgeschoten, werd in de fabriek ingevoerd dat iedereen zich moest aansluiten bij de "beweging". Wie niet tekende, werd ontslagen. Mijn vader was een van de eersten. En wat nu? Hoe moest hij zijn gezin te eten geven? We hadden 1 koe, 1 geit en 2 varkens. Hij zei dat we een uitbouw achter het huis moesten bouwen voor nog 2 koeien. En dat gebeurde. Onze moeder maakte van de melk boter en ik bracht elke week pakjes boter van 250 gram naar de huizen van de rijkere families. Mijn broer, die al 8 jaar op school zat, was thuis en zei tegen mijn vader dat ze met de os een gespan konden vormen. Ze leerden de os en een koe aan, zodat ze die konden aanspannen om klusjes te doen. We bezaten toen niet veel land. Eerst werden de heggen opgeruimd. Mijn ouders gingen toen de grond los te maken met een schoffel om daarna boekweit te planten. In de herfst oogstten ze het en dorsten het bij een boer thuis. Hij zette dan een zak op zijn fiets en reed naar Enscherange naar een boer die het voor hem dorste. En zo had mijn moeder altijd genoeg meel. We hoefden toen geen honger te lijden. Voor op school kregen we altijd boekweitknoedels, "Stäerzelen" mee. Mijn moeder bakte ook zelf brood. Er

was echter eens een klein probleempje met het broodbakken. Er was een grote rots achter ons huis. In die tijd werden de jonge mannen opgeroepen voor de Wehrmacht. Mijn vader was toen al ontslagen. Ongeveer 150 meter van ons huis hadden sommigen zich verstopt in kleine bunkers. Een van onze neven was daar ook met zijn gezin. Toen hij ontdekte dat we brood hadden, kwam hij vragen of ze een brood mochten. Dus mijn moeder bakte elke week een brood voor hen en mijn vader gaf hem dat 's avonds door het raam. Op een keer, toen we op school zaten, kwam er een groep Duitsers die hun oefeningen deden. Toen viel mijn moeder flauw, omdat ze dacht dat ze ons kwamen halen, omdat mijn vader dat had gedaan. Dat was het einde van het brood. Mijn vader wilde mijn moeder dat niet meer aandoen. We kregen kleren die te klein waren voor de anderen. De kinderen kwamen niets tekort Maar als ik denk aan alles wat mijn vader deed, heb ik veel respect voor hem. Hij had geen loon meer. Het was nog steeds oorlog.

U had het over uw neef die ook ondergedoken zat. Had u nog andere familieleden die moesten onderduiken of die werden opgeroepen en ook gingen? Werd u of uw familie getroffen door de gedwongen dienstplicht?

Ik herinner me minstens vier van mijn neven die dienstplichtig waren. Mijn latere man werd ook opgeroepen. Hij was een paar jaar ouder dan ik. Hij raakte gewond en kreeg verlof. Daarna ging hij niet meer terug en dook onder bij verre verwanten. Ze zaten met z'n vieren in een schuur. Een van hen was altijd aan het roken en plotseling wisten de burens het. Buiten hielden ze hun mond, ze meldden het niet. Maar ze zeiden tegen de familie dat ze voorzichtig moesten zijn. Mijn man ging elke dag naar de stal om de koeien te melken. Ze hadden niet veel angst, ze hadden een dak boven hun hoofd.

Toen hij ondergedoken was, maar ook daarvoor, toen hij gewond was en aan het front lag, sprak u daar later veel over?

Hij wilde er nooit over praten. Als er iets over het onderwerp op TV kwam, begon hij te huilen en zette hij de TV uit. Hij had nog steeds splinters in zijn rug en arm die niet verwijderd konden worden, omdat ze vlakbij een ader zaten. Hij was blind aan één oog. Hij was behoorlijk gehandicapt door de oorlog.

Kunt u zich september 1944 herinneren, de eerste bevrijding van Luxemburg, toen de Amerikanen voor het eerst kwamen?

Het halve dorp stond in Erpeldange bij de winkel. Toen ze kwamen, zwaaiden we uitzinnig. Ze gooiden kauwgom en chocolade uit het raam en we waren immens blij. Een jeep met 4 Amerikanen, die op weg was naar Eschweiler, werd daar in het bos kapot geschoten. Het dorp was natuurlijk geschokt toen dat nieuws kwam. Ze moesten voorzichtiger zijn. Toen de Duitsers vertrokken, verstopten sommigen zich in het bos. Maar ook veel Luxemburgse collaborateurs trokken met hun bezittingen naar Duitsland. We konden dat van ons huis uit goed zien. Op een keer kwamen er veel tanks langs. We hadden nog nooit tanks gezien. Er kwamen er steeds meer. Ze reden tot Derenbach. Na de winkel was er een bocht omhoog. Achter de huizen waren weilanden. Wij kinderen renden naar de weg, omdat we chocolade wilden. Toen de lessen begonnen, waren we niet op school. Na een half uur gingen we op pad en kregen we een behoorlijke straf van de leraar. Maar er werd niet geslagen. We namen ons voor om het strafwerk niet te schrijven. Dus ook deze tijd ging voorbij.

U vertelde ons hoe het was toen de Amerikanen in september kwamen. Drie maanden later begon de Slag om de Ardennen. Kunt u zich herinneren hoe het begon? Hoe kwam u erachter dat de Duitsers terugkwamen?

Vanuit ons huis konden we de straat zien. De Amerikanen groeven zich daar in. Dat werd een stelling. Toen het offensief steeds dichterbij kwam, zei mijn vader dat we niet thuis konden blijven, omdat we

recht tegenover deze stelling woonden. Dus pakte mijn vader een ham en een brood in en reden we met de kar naar Winseler. Daar brachten we de nacht door in een schuur. Daar waren er ook veel uit Wiltz en elke nacht hield iemand anders buiten de wacht. De laatste wacht zag Duitse soldaten achter in het bos en mijn vader zei dat we terug naar huis gingen. Dat was voordat het offensief Wiltz bereikte. Dus kwamen we in Wiltz, waar de Amerikanen ons achter een muur stuurden om ons te beschermen. Toen kwam er een Luxemburger die ons vertelde dat we onder deze omstandigheden niet naar Erpeldange konden gaan. We moesten proberen in een kelder te schuilen. Dus gingen we naar de kelder van de familie Clarens. Dit was een rijke familie die een levensmiddelenwinkel had. Ik had er al vaak boter naartoe gebracht. Maar we waren niet alleen in de kelder. Er waren minstens twee andere families daar. 's Nachts deden we geen oog dicht. Iedereen praatte met elkaar. Op een ochtend om ongeveer 10 uur werd het kelderluik geopend en kwam de deken van Wiltz, de heer Colling, naar beneden. Hij vertelde ons dat de Duitsers terug waren en dat er weer voedselbonnen werden uitgedeeld. Mijn vader vroeg of we naar huis mochten. Hij antwoordde bevestigend en zei dat alles rustig was. De Duitsers waren terug en de Amerikanen zaten in gevangenschap. Dus we paken onze spullen en wilden naar huis. Toen we buiten kwamen, waren er nog steeds Amerikanen aan de andere kant, op de Follmühle. Ze moeten gedacht hebben dat we Duitsers waren en schoten op ons. Een kogel raakte de muur vlak naast ons. Dus gingen we terug de kelder in. Na ongeveer een uur was alles weer rustig en gingen we op weg naar huis. Het was niet ver naar Erpeldange. Beneden in Weidingen was er een kortere weg naar ons huis. Maar mijn vader wilde op de hoofdweg blijven, omdat hij dat veiliger vond. De Duitsers stonden overal met hun machinegeweren. Een van hen richtte zijn geweer op ons toen we aankwamen. Een Duitser liep naast ons met een kar. Mijn broer haastte zich onmiddellijk om hem te helpen. Degene met de kar zei tegen degene met het geweer dat hij het geweer moest neerleggen. We waren vreselijk bang. Op de rest van de weg naar huis gebeurde er niets meer, maar toen we thuiskwamen, zagen we dat een granaat vlak naast ons huis was ingeslagen. Het huis was zwaar beschadigd. We moesten er dus het beste van maken. We woonden in de kelder, omdat de Duitsers ons huis hadden bezet. Het Rode Kruis was ook in ons huis gestationeerd. Naast ons huis vielen overal granaten. Dus gingen we naar de kelder van een buurman, waar we ook niet alleen waren. Daar sliepen we op de rapen. Mijn moeder had beddengoed van thuis gehaald. Dat deden we vier weken lang. Maar we waren er alleen 's nachts. Overdag konden we naar huis we hadden alleen de keuken. De Duitsers hadden de slaapkamers en de woonkamer in beslag genomen. In de woonkamer hadden ze boven op een dressoir kaarsen gezet. Mijn jongste broer, de Mich, stal er een zonder dat iemand het merkte. Toen pikte hij er nog een. En plotseling kwam er een Duitser die hem uitschold. Hij zei dat als hij er nog een pakte, hij neergeschoten zou worden. Hij plaste bijna in zijn broek. Mijn moeder gaf de Duitser een pakje boter om hem te kalmeren. Toen was alles weer in orde. Ze gaven ons zelfs hun hazelnootpasta. Daar waren we erg blij mee. 's Nachts in de gewelfde kelder merkten we weinig van het schieten. Zo ging het een maand lang door. Onze moeder deed de was in de beek. En dat in de winter! Zo moedig waren vrouwen in die tijd. Er was geen plaats in huis en natuurlijk geen elektriciteit of stromend water. Iedereen had een put. Je was blij als je er water uit kon putten om te koken, want dat was schoon water. Het was geen gemakkelijke tijd.

Hoe zag Erpeldange eruit toen de Slag om de Ardennen voorbij was? Hoe herinnert u zich het dorp? Veel ervan was verwoest.

Na de oorlog vroeg ik me af wat er zou gebeuren als ik met de koeien naar buiten moest. Er lagen overal ledematen, hoofden, geweren en munitie. Het was verschrikkelijk. Je had het moeten zien. Dat was gewoon verschrikkelijk. Om zoiets als kind te moeten zien, dat was verschrikkelijk. Ik zie de beelden nog steeds. Je vond het ook zo erg om dat te zien. De echte boeren waren er niet meer. De Duitsers hadden het vee geslacht. Toen ze terugkwamen, hadden ze niets meer. Een vriend van me vertelde dat ze terugkwamen in een leeg huis. En dat was een grote boerderij. Ze hadden alles meegenomen. Het

leger moest ook leven. Men kon hen op de een of andere manier begrijpen. Ze hadden immers ook niets.